

Kulturna dediščina v krajinskem parku Logarska dolina

Urška Lenar

V tem prispevku bi vam rada kot prebivalka zavarovanega območja predstavila svoj pogled na vprašanja in dileme, ki se navezujejo na ohranjanje in varovanje kulturne dediščine v krajinskem parku Logarska dolina. Krajinski park Logarska dolina je bil leta 1987 razglašen za zavarovano območje na lokalni ravni zaradi izjemne kulturne krajine, kulturne dediščine in ohranjenosti narave.

Zanima me predvsem součinkovanje sodobnega načina življenja ter ustvarjanja, ohranjanja, spreminjanja in varovanja dediščine v povezavi z delovanjem Zavoda za varstvo kulturne dediščine območne enote Celje (v nadaljevanju Zavod). Del krajinskega parka je razglašen za spomenik, drugi del krajinskega parka pa tega statusa nima. Zavod tako izvaja konservatorski nadzor nad delom parka, medtem ko ga v drugem delu ne. Enote nepremične kulturne dediščine in kulturna krajina v tem delu niso bile popisane in evidentirane ter vnesene v register dediščine.

Prvo prizadevanje za gradnjo stavb, »ki bodo po svoji legi in zunanosti spadale v harmonično uglaseni milje«¹ Logarske doline, sega v leto 1935, ko je Kraljevska banska uprava Dravske banovine poslala dopis Savinjski podružnici Slovenskega planinskega društva, v katerem je odredila, da so se vse prošnje za gradbena dovoljenja poslale upravi, ki je v vsakem posameznem primeru odločila v kakšnem obsegu in pod katerimi pogoji se gradnja dovoli.

Po drugi svetovni vojni si je Zavod za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Slovenije prizadeval za zavarovanje Okrešlja. Besedilo Uredbe o zavarovanju Okrešlja so želeli uskladiti s takratno Fizkulturno zvezo Slovenije (današnja Planinsko zvezo Slovenije), vendar do tega ni prišlo. Besedilo uredbe se glasi:

¹ Gradbena dovoljenja v Logarski dolini. Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Ljubljana 1935.

»Prepovedo se sleherne gradnje gospodarskega značaja, v kolikor le-te niso v neposredni zvezi s kmetijskim gospodarstvom. Predvsem naj se zabrani gradnja letoviških postojank /hotelov, okrepečevalnic, itd., in žičnih vzpenjač. Pri tem se upošteva stanje, kakršno je danes.«²

V dopisu je dodano še:

»Ako skupina namerava samo obnoviti planinsko postojanko ne bi bilo nesoglasja z uredbo o zavarovanju. Nesoglasje pa bi nastalo v primeru, ako bi želeli na Okrešlju postaviti planinski hotel ali kaj sličnega /.../ Za nekaj podobnega v Kamniških Alpah ni že orografskih pogojev.«³

Leta 1985 je ZVKD OE Celje pripravil Predlog za razglasitev naravnih in kulturnih znamenitosti v občini Mozirje. Med temi predlogi je bila tudi razglasitev krajinskega parka Logarska dolina. Zavod je od takrat izdelal več strokovnih zasnov v različnih časovnih obdobjih. Pri tem se mi zdi ključno, da se te zasnove dopolnjuje in spreminja, ne samo zaradi spreminjanja pravnih aktov, ampak tudi zaradi novo pridobljenih znanj in spoznanj v strokah, ki raziskujejo področja kulturne dediščine.

Zakaj so nekatere nepremičnine in del kulturne krajine parka Logarska dolina izvzeti iz registra kulturne dediščine? Park je na področju naravovarstva zaokrožena in zaključena celota. Smiselno bi bilo, da se krajinski park, pri katerem je posebej poudarjen pomen izjemne kulturne krajine, obravnava kot celota. Trenutno stanje najbolje ponazarja primer obnovljene Naravoslovno-etnografske poti po Logarski dolini, katere prvi del spada pod konservatorski nadzor zavoda. Zaradi tega je bilo pri obnovi poti za prvi del poti potrebno kulturnovarstveno soglasje, za drugi del pa ne.

Slovenski etnološki leksikon definira kulturno krajino kot:

»del krajine, ki nastaja z gospodarsko izrabo in graditvijo naselbin; ozemlje, ki ga je človek preoblikoval po svojih zahtevah in potrebah /.../ območja s posebnim kulturnim in simbolnim pomenom; taka območja so odsev kultiviranja in načina življenja v določenih dobah.«⁴

Pri razlagah kulturne krajine v krajinskem parku Logarska dolina je treba

2 *Planinska skupina Celje*. Fizikultura zveza Slovenije, Odbor za planinstvo in alpinistiko pri FZS, Ljubljana 1947.

3 Prav tam.

4 Angelos Baš, *Slovenski etnološki leksikon*. Mladinska knjiga, Ljubljana 2004, str. 267.

upoštevati, da spomenik *Logarska dolina – Kulturna krajina Logarska dolina* omejuje območje kulturne krajine na ravninski del od začetka doline do zamejitve malo višje od planšarije Logarski kot. V spomenik je vključen tudi planinski pašnik ter planinska in pastirska koč na Klemenči jami. Drugi deli doline v to območje kulturne krajine ne spadajo in zaradi tega tudi ne pod konservatorski nadzor Zavoda. Izključeni so številni planinski pašniki, prehodi, lovske, pastirske in planinske poti ter koč in ne nazadnje tudi gozdovi, ki so se v preteklosti uporabljali za različne agrarne in neagrarne rabe. Zaradi ostrih klimatskih pogojev in tako težkih pogojev za preživetje so gorske kmetije v Logarski dolini stoletja izkoristile vse možnosti, ki so prinašale dodatne vire prehrane. Pomembno vlogo pri tem je imel lov. Travniki okoli kmetij so bili namenjeni pridelovanju žit in sušenju sena. Krave in prašiči so se pasli po ravninskih delih gozdov in na planinskih pašnikih, kjer so bile postavljene pastirske koč in hlevi. Vsaka kmetija je imela vsaj en planinski pašnik. Del teh pašnikov je v uporabi tudi danes. Koze in ovce so pastirji pasli tudi na predelih nad izkrcenimi planinskimi pašniki nad in pod gozdno mejo ter vse do vrhov gora. Johannes Frischauf v svoji knjigi *Savinjske Alpe* (iz leta 1877) omenja srečanje z dvema ovčama pod vrhom Brane (na nadmorski višini 2253 m).⁵ Pastirska prehoda za ovce in koze čez Škarje (2141 m) in Savinjsko sedlo (2001 m) sta bila v uporabi še do sredine 20. stoletja. Pastirske in lovske poti ter prehodi, ki so se uporabljali stoletja, so bili od 1875 leta dalje osnova za nadelavo današnjih markiranih planinskih poti. Del pastirskih in lovskih koč se je od takrat dalje spremenil v planinske koč in bivake. V gozdovih na vzhodnih pobočjih doline so kmetije obdelovale novine. Sledi spremenjene strukture gozda so vidne še danes, čeprav so bile novine opuščene po drugi svetovni vojni. V 19. stoletju se je v dolini začelo tudi oglarstvo, ki je, poleg gozdarstva, predstavljalo neagrarno rabo gozda in je ravno tako pustilo svoje sledi v pokrajini. V zadnjih sto štiridesetih letih nanjo vpliva tudi turizem z vsvo povezano infrastrukturo.

Planinski pašnik Okrešelj je primer kulturne krajine, sooblikovane z več stoletno ali tisočletno tradicijo pastirstva in od leta 1875 dalje tudi planinstva oz. turizma. Okrešelj je bil zaradi svoje lege pomembno stičišče lovskih in pastirskih poti ter prehodov iz treh različnih avstro-ogrskih dežel. Bil je izhodišče za poti v Belsko Kočno, Zgornje Jezersko, območje Kamniške Bistrice in planinskih pašnikov na Dleskovški planoti. Sredi 19. stoletja se kot najemnik pašnika Okrešelj pri

---

5 Johannes Frischauf, *Sannthaler Alpen*. Brockhausen in Brauer, Dunaj 1877, str. 116.

Ljubljanski škofiji omenja Johannes Pastirk s kmetije Pastirk v Matkovem kotu.⁶ Z začetkom planinstva od leta 1875 dalje so bili najemniki Okrešlja nemška in avstrijska planinska društva (Štajersko planinsko društvo ter Nemško in avstrijsko planinsko društvo), od 1908 dalje pa tudi Savinjska podružnica Slovenskega planinskega društva. Ta je leta 1931 Okrešelj odkupila, da bi ustanovili narodni park, vendar je ustanovitev preprečila druga svetovna vojna. Leta 1875 je Štajersko planinsko društvo pod vodstvom Johanna Frischaufa postavilo prvo planinsko kočjo na Okrešlju, ki je bila hkrati tudi druga v Kamniško-Savinjskih Alpah. Kočo je leta 1907 odnesel plaz. Leta 1908 je novo kočjo postavila Savinjska podružnica Slovenskega planinskega društva. Postavitev kočje je imela pomemben zgodovinski in simbolni pomen za Slovensko planinsko društvo zaradi sporov glede lastništva planinskih poti in koč z nemškimi in avstrijskimi planinskimi društvi. Različna planinska društva, ki so bila najemniki in lastniki Okrešlja, so koristila tudi planinski pašnik. Zadnje med njimi je Planinsko društvo Celje, ki je pašnik še v devetdesetih letih 20. stoletja uporabljalo za pašo koz. Leta 2019 je kočja pogorela. Bila je ena izmed najstarejših obstoječih planinskih koč v Kamniško-Savinjskih Alpah in ena od najstarejših stavb v Krajinskem parku Logarska dolina, ki ni bila požgana med drugo svetovno vojno. Koča ni bila vpisana v register nepremične kulturne dediščine.

Kako torej prepričati lokalno skupnost, da je kulturno dediščino dobro in koristno ohranjati? To ne bi smela biti pretežka naloga za Zavod, saj je tradicionalno stavarstvo del lokalne identitete in zgodovine. Ali je varovanje kulturne dediščine predstavljeno lastnikom in lokalni skupnosti tudi kot odgovornost širši družbi, pa je drugo vprašanje. Mislim, da bi se na tem področju dalo še veliko narediti z izobraževanji in delavnicami, ki bi jih organiziral Zavod.

Zagotovo ima pogorela kočja na Okrešlju posebno mesto v zgodovini Slovenskega planinskega društva in Planinske zveze Slovenje. Prav tako pa tudi velja za lokalno skupnost, saj je bila zgrajena s sodelovanjem med Savinjsko podružnico Slovenskega planinskega društva in domačini, ki so bili kasneje tudi oskrbniki kočje. Dobro bi bilo, da se to sodelovanje še naprej nadaljuje.

⁶ ,Popis meje po Josefu Leopoldu z dne 25. 8. 1855.' Prepis. Okrajno sodišče v Gornjem Gradu.